

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Рішенням вченої ради університету
від 25 вересня 2019 р., протокол № 2**

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ОФОРМЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Київ - 2019

Положення про оформлення навчальних видань університету

Дане Положення розроблено з метою упорядкування загальних вимог до формату навчальних видань Національного університету біоресурсів і природокористування України.

1. Загальні положення

Навчальні видання призначені для навчально-методичного забезпечення навчального процесу.

Положення розроблено відповідно до Законів України: «Про вищу освіту», «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про авторське право та суміжні права»; державних стандартів: ДСТУ 3017:2015, СОУ 18.1-02477019-15:2015, ДСТУ ГОСТ 7.84:2008, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006.

Визначення:

- **Підручник** – навчальне видання з систематизованим викладом дисципліни, що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене.
- **Практикум** – навчальне видання практичних завдань і вправ, що сприяє засвоєнню набутих знань, умінь і навичок. Різновидом практикумів є збірники задач і вправ, тестові завдання, збірники текстів диктантів і переказів, інструкції до лабораторних і практичних робіт, дидактичні матеріали.
- **Навчальний посібник** - навчальне видання, що доповнює або частково (повністю) замінює підручник відповідно до програми навчальної дисципліни.
- **Словник** - навчальне видання довідкового характеру, що містить мовні одиниці (слова, словосполучення, фрази, терміни, поняття, знаки тощо).
- **Довідник** - навчальне видання довідкового характеру, що містить упорядкований перелік відомостей про певну галузь знань.

2. Вимоги до оформлення навчального видання

Титульна сторінка – заголовний аркуш видання, основний титульний елемент книги, на якому зазначаються основні відомості про неї.

На титульній сторінці зверху з лівої сторони розміщується малий герб університету. Поряд посередині вказується інформація про авторський склад видання: прізвище та ініціали (кегель шрифту – 16, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний). Якщо у видання більше 3-х авторів, весь авторський колектив вказується на наступній, першій сторінці видання, а не на титульній сторінці).

Нижче вказується назва видання (кегель шрифту – 48-44, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний, великі літери),

нижче зазначається вид видання: підручник чи навчальний посібник (кегель шрифту – 20, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний). Інформація про те, що дане навчальне видання є 2,3 і т. д. перевиданням, вказується на титульній сторінці у наступному рядку після інформації про вид видання (кегель шрифту – 18, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, курсив) (Зразок у Додатку 1).

Перша сторінка видання дублює інформацію з титульної сторінки, тобто на першій сторінці зверху з лівої сторони розміщується малий герб університету. Поряд посередині великими літерами вказується інформація про весь авторський колектив видання: прізвище та ініціали (кегель шрифту – 16, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний).

Нижче вказується назва видання (кегель шрифту – 40-48, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний, великі літери), нижче зазначається вид видання: підручник чи навчальний посібник (кегель шрифту – 20, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, шрифт – напівжирний), далі вказується інформація про перевидання (за потреби), у наступному рядку після інформації про вид видання (кегель шрифту – 18, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, курсив).

Внизу сторінки вказується місце та в наступному рядку – рік видання (кегель шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру) (Зразок у Додатку 2).

Друга сторінка видання: вгорі розміщується індекс УДК, в наступному рядку авторський знак (кегель шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по лівому краю, шрифт – напівжирний).

У наступному рядку додається інформація про рекомендацію навчального видання до друку рішенням Вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України із зазначенням номеру та дати протоколу (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по центру, курсив).

Нижче зазначається інформація про рецензентів видання, а саме: прізвище та ініціали, науковий ступінь та почесне звання, місце роботи. Інформація про кожного рецензента подається в окремому рядку (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзац – 1 см, прізвища та ініціали рецензентів виділяються напівжирним шрифтом).

У наступному рядку вказується назва та тип видання (підручник чи навчальний посібник), авторський колектив, інформація про загального редактора (за наявності), назва, місце і рік видання, назва видавництва, кількість сторінок у відповідності до вимог оформлення бібліографічного опису видання (кегель шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по ширині, назва видання та авторський знак виділяються напівжирним шрифтом).

Через один рядок зазначається міжнародний номер видання ISBN (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по лівому краю, абзац – 1 см).

Через один рядок додається анотація видання (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по ширині абзац – 1 см).

Нижче через один рядок дублюється інформація про індекс УДК (кегель шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по правому краю, шрифт напівжирний).

Через один рядок зазначається інформація про авторські права авторів на дане видання (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по правому краю). Поряд дублюється інформація про міжнародний номер видання ISBN (кегель шрифту – 12, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по лівому краю, шрифт напівжирний). (Зразок оформлення подано у Додатку 3).

3. Відомості про авторів

На третій сторінці видання розміщуються інформація про весь авторський колектив видання. Фотографія чи фотографії автора(ів) розміщуються з лівої сторони, поряд вказується коротка інформація про автора(ів), що складається з особистих даних, а саме: прізвища, ім'я та по батькові, відомостей про науковий ступінь, почесне звання, посаду і місце роботи, наукові пріоритети та здобутки із зазначенням електронної адреси для автора(ів) видання (кегель шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по ширині, інтервал одинарний, відступ з правої сторони 3 см, прізвища, ім'я та по батькові авторів напівжирним шрифтом)(Зразок у Додатку 4).

Якщо авторський колектив складається до трьох авторів, інформація та фотографія(її) займають одну повну сторінку, якщо більше трьох – на двох повних сторінках.

4. Зміст

Зміст розташовується на четвертій сторінці видання та містить інформацію про всі розділи, теми, пункти і підпункти, що наявні в темах із зазначенням нумерації сторінок. Заголовки змісту повинні точно повторювати заголовки у тексті, без скорочень. Позначення ступенів рубрикації («розділ», «тема») пишуться в один рядок з відповідними заголовками і відділяються від них крапкою. Назви всіх розділів пишуться прописними літерами, всі інші заголовки у змісті починаються з прописної літери без крапки на кінці (Зразок у Додатку 4).

4. Передмова

Передмова у навчальному виданні має відповідати таким основним вимогам: характеризувати роль і значення дисципліни у підготовці фахівця, окреслювати місце даного курсу (його частин) серед інших дисциплін, містити

формулювання основних завдань, що стоять перед студентом при вивченні навчальної дисципліни. Обсяг передмови – 1-3 повних сторінки із зазначенням особистого внеску кожного з співавторів.

5. Основний текст

Основний текст підручника (навчального посібника) – це дидактично та методично оброблений і систематизований автором(ами) навчальний матеріал, що може ілюстрації, малюнки та таблиці.

Загальні вимоги до основного тексту:

– зміст навчального видання повинен відповідати програмі дисципліни або її частині;

– навчальні цілі конкретного розділу (підрозділу) подаються на початку його викладу (вони визначають, яких компетентностей повинен набути студент у результаті вивчення розділу);

– наприкінці кожного розділу подається структурований по пунктам висновок (від 1 до 10 пунктів) з коротким викладенням узагальнень по даному розділу;

– підручники та навчальні посібники повинні містити систему діагностики засвоєння навчального матеріалу (питання для обговорення та самоперевірки) після кожної теми.

Вимоги до основного тексту: кегль шрифту – 14, гарнітура – Times New Roman, вирівнювання по ширині, абзац – 1 см, інтервал – одинарний, поля з усіх сторін – 20 мм.

Формат видань В5 (176x250 мм), тверда палітурка, рекомендований об'єм видання – 250-320 с.

З метою кращого сприйняття та засвоєння матеріалу видання студентами важливо виділяти окремі абзаци, терміни, визначення напівжирним шрифтом іншої гарнітури (Arial), а за умови повнокольорового друку ще й іншим від основного тексту кольором (червоним, синім).

Кожен розділ повинен починатись з нової сторінки, а заповненість попередньої сторінки текстом повинна складати не менше 80 % від загального об'єму сторінки. Заголовки підрозділів друкують меншими літерами з абзацного відступу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) розміщують безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або ж на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути посилання в тексті. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують суцільно в межах розділу. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад, «Рис. 1.1» (перший рисунок першого розділу). Якщо ілюстрація має заголовок, то в кінці її номера ставиться крапка і далі, в тому ж рядку, йде заголовок, наприклад: «Рис.1.2. Будова газового хроматографа». Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують під ілюстрацією. Якщо в тексті подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Вибір виду ілюстрацій залежить від мети, яку ставить перед собою автор. Можна сформулювати такі загальні рекомендації авторам по ілюструванню навчальних книг:

- ілюстрації мають використовуватися тільки у тих випадках, коли вони розкривають, пояснюють або доповнюють інформацію, що міститься у книзі. Наявність їх дозволяє авторам передати більш чітко, точно та образно програмні матеріали, що викладаються;

- вигляд ілюстрацій має відповідати ступеню підготовленості студентів. Так, у підручниках для студентів молодших курсів ілюстрації мають відрізнятися більшою образністю, ніж ілюстрації для студентів старших курсів, які можуть вільно читати креслення та складні схеми;

- під час підготовки ілюстрацій слід враховувати можливості відтворення типографією та інші фактори. Автор повинен чітко уявляти, як буде виглядати майбутнє видання;

- ілюстрації у вигляді схем не повинні повторювати матеріалу основного тексту або містити зайву інформацію, що відволікає читача від засвоєння теми;

- подані в підручниках та посібниках технічні креслення, що пояснюють устрій та принципи роботи машин, їх механізмів та вузлів не повинні містити малозначущих подробиць;

- однотипні ілюстрації у підручнику мають бути виконані однією технікою;

- у статистичних даних доцільно використовувати графіки та діаграми, які є ефективним засобом передачі інформації між величинами і явищами, що вивчаються;

- доцільно використовувати кольорові ілюстрації, які не тільки збагачують інформацію, а й акцентують увагу читачів на основних ідеях ілюстрованого матеріалу.

Таблиці нумерують суцільно в межах розділу. На всі таблиці видання повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...в табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.2». В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера арабськими цифрами. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в тексті одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» та її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2». Важливо уникати великих таблиць, що заповнюють всю сторінку видання.

Формули нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули, між якими ставлять крапку.

Номери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

6. Список використаних джерел

У підручниках (навчальних посібниках) мають бути приведені джерела, звідки запозичено фактичний матеріал, що вказуються у відповідних посиланнях та у бібліографічному списку. Список використаних джерел слід оформлювати згідно сучасних вимог до опису бібліографічних посилань (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006).

**НАВЧАЛЬНІ
ВИДАННЯ**

Петренко П.П., Іваненко І.І., Василенко В.В.

ЕКОНОМІКА

Навчальний посібник

3-тє видання, доповнене і перероблене

Додаток 2

Петренко П.П., Іваненко І.І., Василенко В.В.

ЕКОНОМІКА

Навчальний посібник

3-тє видання, доповнене і перероблене

Київ

2019

УДК 330

П 38

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України (Протокол № _ від _____ 20__ року)

Рецензенти:

Іваненко І.І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Державного університету інфраструктури і технологій;

Сидоренко С.С., доктор економічних наук, професор кафедри економіки Державного економіко-технологічного університету.

П 38 Економіка : навчальний посібник / П.П. Петренко., І.І. Іваненко, В.В. Василенко– Київ : НУБіП України, 2019. – 450 с.

ISBN

Зміст навчального посібника відповідає навчальній програмі дисципліни «Економіка». Посібник буде корисний студентам, аспірантам та викладачам закладів вищої освіти.

УДК 330

©Петренко П.П., Іваненко І.І.,
Василенко В.В., 2019
© НУБіП України

ISBN

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ФОТО

Петренко Петро Петрович

Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування. Викладає дисципліни «Основи наукових досліджень в економіці», «Організація і управління виробництвом». Наукові інтереси пов'язані з організацією ефективного агробізнесу, розвитком та адаптацією продовольчих ринків України, розробкою моделей аналізу та оцінки фінансового стану підприємств. Автор 17 наукових праць, з яких 2 монографії, 3 підручник, 1 навчальний посібник, 3 авторських свідоцтва і 1 патент. Електронна адреса: _____

ФОТО

Іваненко Іван Іванович

Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування. Викладає дисципліни «Соціальна відповідальність», «Економіка і організація діяльності об'єднаних підприємств». Наукові інтереси пов'язані з розробкою моделей інвестиційно-кредитного забезпечення агропромислового виробництва з використанням механізму іпотеки землі, формування концептуальних засад аграрної політики, організацією ефективного агробізнесу, розвитком та адаптацією продовольчих ринків України. Автор 10 наукових праць, з яких 1 монографії, 1 підручник, 3 навчальних посібника, 2 авторських свідоцтва і 1 патент. Електронна адреса: _____

ФОТО

Василенко Василь Васильович

Кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування. Викладає дисципліни «Організація підприємницької діяльності», «Економіка праці й соціально-трудова відносина». Наукові інтереси пов'язані з удосконалення форм господарювання та інфраструктури ринку; розробка системи управління аграрних підприємств відповідно до концепції адміністративної реформи. Автор 15 наукових праць, з яких 2 монографії, 1 підручник, 2 навчальних посібника 3 авторських свідоцтва і 1 патент. Електронна адреса: _____

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	9
Тема 1.1. Сутність та економічні моделі ринкової економіки	
1.1.1. Передумови переходу до ринкової економіки.....	10
1.1.2. Господарський кругообіг в умовах ринкової економіки.....	15
1.1.3. Національні моделі ринкової економіки.....	18
Тема 1.2. Ринок як форма організації економіки.....	21
1.2.1. Особливості виникнення ринку та його функції.....	25
1.2.2. Типи і види ринку	28
1.2.3. Механізми функціонування ринку.....	31
<i>Питання для обговорення та самоперевірки.....</i>	<i>38</i>
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІКИ.....	41
Тема 2.1. Основні макроекономічні показники.....	46
2.1.2. Сутність системи національних розрахунків.....	50
2.2.2. Обчислення валового внутрішнього продукту.....	55
<i>Питання для обговорення та самоперевірки.....</i>	<i>58</i>
Список використаної літератури.....	305

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 1.1. Сутність та економічні моделі ринкової економіки

1.1.1. Передумови переходу до ринкової економіки

Ринкова економіка – економіка, організована на основі ринкової саморегуляції, при якій координація дій учасників здійснюється державою, а саме законодавчою та судовою владою безпосередньо, а виконавчою тільки опосередковано, шляхом запровадження різних податків, зборів, пільг тощо. Це економіка, в якій тільки рішення самих покупців, постачальників товарів і послуг визначають структуру розподілу.

З позиції історії бізнесу ринкова економіка – економічна система, що спрямовується і регульована механізмом стихійних ринкових транзакцій в інституційному середовищі і пануванні відповідних інститутів.

Принципи ринкової економіки

Ринкова економіка – економіка, заснована, на принципах:

- вільного підприємництва;
- панування приватної власності на ресурси;
- ринкового ціноутворення;
- договірних відносин між суб'єктами господарювання;
- обмеженого втручання держави в господарську діяльність.

Поява теорії вільних ринків

У 1970-х роках економісти Чиказького університету, включаючи нобелівського лауреата М. Фрідмана, сформулювали тезу про те, що вільні ринки – найефективніший механізм розподілу ресурсів і ризиків. Більшість розвинених країн у 1970-1980-х роках лібералізували ринки, що призвело до їх вибухового зростання. Вважалося, що втручання держави в економіку повинне бути мінімальним.

Характерні риси ринкової економіки:

- ✓ переважання форм приватної власності;
- ✓ обмежена роль держави;
- ✓ конкуренція;
- ✓ свобода вибору;
- ✓ ціновий механізм;
- ✓ маркетингова система управління виробництва;
- ✓ гнучкість системи.

Сучасне ринкове господарство засноване на взаємодії приватного та державного секторів економіки. У залежності від ступеня інтенсивності впливу на економіку і від пріоритетних завдань, які при цьому вирішує держава, розрізняють *три моделі* сучасного ринкового господарства: *корпоративна економіка; змішана економіка; соціальне ринкове господарство*. Ознаки цих моделей з точки зору економічної ролі держави відображено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Основні моделі сучасної ринкової економіки

Характеристика моделі	<i>Корпоративна ринкова економіка</i>	<i>Змішана ринкова економіка</i>	<i>Соціальне ринкове господарство</i>
Цільова спрямованість державного регулювання	Захист інтересів великого бізнесу	Створення умов для розвитку підприємництва	Захист інтересів усіх громадян
Принципи регулювання економіки	Визначення основних пріоритетів економічного розвитку	Короткострокове регулювання	Довгострокове регулювання
Частка державного сектора в економіці	Менше 5%	Близько 10%	До 25-30%
Типові країни	Гонконг, Японія, Австралія	США, Велика Британія, Канада	Німеччина, Франція, Австрія, Швеція

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття *ринкова економіка*.
2. Які існують *принципи ринкової економіки*?
3. Які *характерні риси ринкової економіки* Ви знаєте?